

ה ג א י ג א ב ת ר

פאתי האופק, אל פאתי הודאי המדומי מות. יצירתם נשיקת-פרידה היא, נפי' נופו הרוטט של מפרש לבן שרישומין הולכים ונמוגים. דוגמאות גדולות מסוג זה הם איבסן, דוסטויבסקי, ביחוד ניטשה. דברו של ניטשה למה הוא דומה? לחץ הטס מעל ראשו ואין יודע היכן קצה הפאראבולה שלו. ביאליק היה ממשפחת הקרבים ובאים, מאלה, כפוש" קין, כטולסטוי, שהתגלותם היא החזירה מן המסעות בארצות נוד. אין אנו רואים אלא כשאניתם עולה מן האופק, עוגנת בחופנו ושללה עמה, שלל הנעלם שהפך למחוק, לודאי.

יש קובלים שתחמו של ביאליק הוא תחום הנהיר גרידא, לא צמצומו הוא אלא גבורתו, שתנופת ידו מניסה את הצללים ואת הדמדומים.

דברו השלוח של ביאליק למה הוא דומה? לחץ שנעקר ממרחקים סמויים מן העין ובא ונח בסבורה של מחוגתנו.

ביאליק היה מרכז של תקופה, לא הוא עצמו היה מערכת כוחות וסגולות, שפני כולם מן ההיקף אל המרכז, אל גקודת-המצית אחת, מקוט משכנה של אבן-השתייה, מקום סתרה של גחלת הקודש. — חילופו הגמור של גדול יהוי די אחר מבני הדור, של נחום סוקולוב, שכל כשרונותיו המרוכזים נהדפו ממר" כום לעבר-יבשרים, ביאליק היה מקווי רוח גדול, שנחלים הלכו אליו ונבלעו במצולתו והוא בעינו ובצבינו עומד, סוקולוב, אף הוא מקוה-רוח גדול, הקה עצמו בפלגים ופלגי פלגים שלא מצאו איש את רעהו להיות לנהר איתן, משמת ביאליק, נגיד הריכוז, נשתררה אצלנו הפארטיזאניות, סוקולוב היה בעצמו אבירה הגדול של הפארטיזאניות, עשיר רוחו של ביאליק — מקרקעות, ושל סוקולוב — מטלטלין, רגליו של ביאליק עמדו עמידת-אזורים על קרקעו, סוקולוב היה עובר-ארחות במלכות הרוח ועמו מזוודות מזוודות של ערכי תרבות לאין ספור, סוגו הרוחני של סוקולוב הוא שעשה את עמנו שוחף ובעל-מניות בכל מפעלי עולמנו, סוגו הרוחני של ביאליק עשה אותנו לחטיבה מיוחדת בער לב, שניהם שיאים יהודיים ועל שניהם גאיתנו, אך מי שאינו מכהין בין שניהם אינו מכהין בין היהודי הנצחי ונצח-יש"כ אל.

אנשי הפלפול רבי האגודל מהלכים בטל בנחלאותיו של ביאליק, מי שלמד להלך בעקפי עקיפין על גבי שטח חלק ששיעור גדלו כזרת, מה יעשה על פני קו הנטוי ביד אדירה מאופק עד אופק? בעלי-מוחין, שזה כוחם בגלוי מבויות ובויות-מבויות, מה חפץ להם בשער כבוד, שעצם קיומו הופך אותם למבלי עולם? הפלפול, כידוע, בא עלינו בק"ן טעמים, שהנפש תקצר לקבלם והיד תקצר לדחותם, אך זה כוחו של הטעם האחד, הגדול, שכל ק"ן הטעמים נהיים כנגדו סרי-טעם, הפלפול הוא לא, דרך מחשבה בלבד, הוא עשוי להיות גם ה" תוך-דיבור, חיתוך-סגנון, אין ספק שה" סגנון העברי של ימינו אלה נעשה מפולפל, נעשה למוד בהטיה, יש ופסוק עברי, נינו הרחוק והמתנכר של פסוק בתנ"ך, דומה לביתו של חלזון, אף בזה יש לראות התמעטות השפעתו של ביאליק, כגבעול המתוח על בכוח הקהיות הפנימית היצוקה שבו, מתוח כל דיבור של ביאליק בקו ישר לנקודת הגובה שלו, האדירות אשר בחיתוך-ניבו של ביאליק, הדומה לאדירות קולו של שליאפיין, אינה כמובן בת-העתקה, אינה עשויה להיות קנין של אסכולה, אך זקופות-הדיבור, ההתכוונות הפנימית אל נקודה רוממה, הריה מצויה בכל מקום שהשפעתו של ביאליק מגעת.

יש יוצרים שאנו רואים אותם רק בעקירתם, ברחיקתם, מפרשיהם פרושים חמיד מאתנו והלאה, מאתנו והלאה, אל

צינו תחומים בשטף הימים הם תמיד מן המוחנה ולא מן המחלט, תימורו של זמן חדש מפציע ועולה בעוד יומו של הזמן הקודם גדול, וזמן שיצא — עוד אהודיו פרושים על פני הרקיעים של הזמן הנכנס, פרק-זמן העתיד להיות קרוי בתולדות תרבותנו בשם תקופת ביאליק עוד פני כל הככר עוטים ארגמן-זהריו, אך אם לציון תחומים, שבלעדיהם אחי-זתנו בהלך-הזמן רופפה, הלא אותו היום, יום פטירתו של ביאליק, זע עלינו המחוג ותתם תקופה מובהקה בהתחד שותנו התרבותית, — תקופת הגיבוש הגדול, שביאליק היה עמודה היכון.

אולי למימי בעל "היד החזקה" לא קם לנו פטיש חזק כמותו, שירד על עפרות רוח ועפרות לשון תהותים ועשאים מק- שה גדולה אחת, קרקע טובענית נעשתה תחת הולם פטישו בזלת, זרכים שע- בר בהם ביאליק קמו ונהיו זרכי מלך, בהם נדרוך לבטח ימים על ימים, משעו- לי משעוליו, ניתנו כבישים לרבים, לרבי רבים, המטבע שטבעו אצבעותיו מהל- כים לה עד אפסי תחומיה של התרבות העברית, מה שקנה ביאליק קנינו כול- נו, אף רשות היחיד שלו היתה לשכת הגזית של תרבותנו, אין שיר יחידי, אר- טוביגורפי, כ" לפני ארון הספרים, למי של, ואין שיר עמוס סבלו של סימן שאלה כלל-ישראלי כמוהו, אין ניב רווי לשד אומרו כניבו של ביאליק ואין במל- נות הניבים יותר עברי עמוג, הוא ה" חיד המחבק ושמו נרדף כמעט לחויה קיימצית בספירת הרוח, הוא הקייבוצי ית המגובשה ומקפלה ביחיד אדיר.

תלים תלים של דברים שנאמרו ונערי- מו על ביאליק, הזמן כמשפטו ידק אר- תם הדק היטב ויעמידם על אמרה כוללת אחת, שתישאר לדורות כהערכת המ- שורר בפי בני דורו, אכן הערכה זו לא היתה בת הסתכלות זכוכה החובקת את הרישומים הגדולים, בני-הזקיימא, אלא בתירשמים אינטימיים, בת הכנת-אומן וקרבת-אומן, שעשו את ביאליק לחויה הראשה של הדור החולף בתחום הספ- ורת, בני הדור נאחו בעיקר בצד המי שותף שבינם לבין המשורר ונאחו ממ- לא בצד הארעי החולף שבו, השירים שהדור עשאים יחד לרוחו נעתקו יחד עם רוח הדור, כוחו של ביאליק כמקור של חמית יסוד, שנשמת הזמן תלויה בה, נתמעט בלי ספק — חוק וגורל הוא לכל יוצר ולכל מעשה יצירה, אכן כוחו וגדולתו של משורר אינם נמדדים כלל לפי היחס האינטימי שבינו לבין שוח- די דברו, אדרבא, יפה ריחוק לגדולה, יצירה שהיא בית-דירה לדור אחד אינה אלא בית-נכות לדור אחר, יצירה שהיא ראש צורים אין לתמורת הדורות שליטה עליה, דגלו עלינו חוסן, אגירות, קיימות.

יסוד החסד שבביאליק ניתן לתמורות, יסוד הגדולה שבו עשוי לבלי מש, הזר אינו אלא מתת שעה, הנזר הוא מתן אשר יכון בשטף הימים, זרים רבים קר לעת השירה לבנים אהובים לה אך אחד הוא הנזר ולא בכל יום אף לא בכל תקופה עובר הנזר ממצח למצח, ביא- ליק יוסיף להתנוסס בתרבותנו כהתגב- שותה של עברות גדולה, צרופת, עליו ענה, ואמר הגניוס העברי בזרותינו: "זאת הפעם עצם מעצמי וכשר מבש- ר".

המחאת העברית שנחלתה בביאליק הריגה עדות חותכת, שהעקמומיות אינה סגולת יסוד לנו, אין כביאליק שגירש מנחלתו את האגודל היהודי, זה האגר- דל הגאוני שלנו, שחלקו רב כל כך ברוב מלאכת מחשבת אצלנו, בתחומי יציר- תו של ביאליק אין כלום מן הספקלי- טיביות, מן הקנוניה וההערמה, מן הפל- פול, לא בשירה ובמחשבת, לא באמנות ההבעה אין דרכו עשויה סחור סחור, ואין הוא מתחכם לגלות פשפשי-צדדין, אלא מיסיר לכת אל שער הכבוד או פו- רץ גדר נכחו ונכנס כניסת מלכות, קל- סיקן מובהק הוא, שמודד את המרחקים בקו ישר, ולכן כל מרחק הוא אצלו מי- גימלי ולא מפסימלי, אפילו בסבכיה של התרבות התלמדית, אם הפלפול כיש- ראל, פילש שבילי מלכות ערוכים למי- שרים כמיתרי כינור, יערות-העד של ההלכה והאגדה, הפכו אצלו טירות הדר של קלסיות ישראליות.

שלשום ואין יוצר שב אלא אם כן תקע
 דגלו ביבשות חדשות באיים לא-נודעים.
 היורש לעומתו מיסב בהרחבת הדעת
 אל שולחן-האבות הערוך למענהו מש-
 כבר הימים. אבותיו הגדולים — ולגבי
 היורש האבות תמיד גדולים. — הגדולים
 והטובים כבר טרחו ונטעו את הגפן ואת
 התאנה והוא — צאצאם המאושר —
 מוזמן ומזומן לישב בצלן וליהנות מפני-
 רותיהן, פירות-הגללים. פטור הוא היורש
 מנדודי תעיה ונדודי גלוי. לכל היותר
 רק נדודי סיור עליו. ודאי כל יוצר —
 שלשלת של אבות כרוכה לו מאחוריו,
 ברם הוא, היוצר, באשר הוא יוצר, שקול
 הוא כנגד קודמיו ובונה אב כמותם.
 היורש אין בו כדי בנין-אב. כל יכלתו
 וכל משאת-ידו מוצאות בית אחיזה
 באחוזת אבותיו. — אבות בפועל או
 אלה שאימץ לו לאבות. יש גם דורות
 ותקופות שהם בחינת „אבות“, וכנגדם
 אתה מוצא דורות ותקופות, ששפתיהם
 צמודות אל פי ראשונים כשפתי יונק
 אל פי אמו. היצירה לסי מהותה הריהי
 מידה של הרפתקה, שכל שסכנתה מרוב-
 בה קורת-הרוח שבה מרובה יותר.
 הירישה — מידה של התרפקות היא, של
 בקשת מחסה מפני רוחות עולם, של
 חרדה מפני קרקע עולם. יש מן ההת-
 פרקות על גבי רפידה רכה בהרגשה
 „אני בן פלוני אני“.

ביאליק היה אב בתוכנו, מקור ומחצב
 לעצמו, והוא גם הוא צאצאם הותיק של
 שלשלת האבות, חושיו ואוניו היו בני-
 ראשית עזי-נפש, שהרסו לגלות עולמות
 ולכבוש עולמות, אפס גזעיותו כטירה
 עתיקת-ימים בשאה ושמרה בתוכה
 מורשת כל הדורות הקודמים. מסכת
 ביאליק היא מסכת ההתנצחות בין
 התאומים שבקרבו, פאתוס הירושה עמד
 בפולמוס שאינו פוסק עם פאתוס היציר-
 רה, ובשעה שיסודות המורשה עשו
 שלום עם יסודות הראשית וחברו יחדיו
 הגיע ביאליק אל פסגותיו, נקל להבחין
 בין יסודות יסודות שבו. על יסוד האור
 והזוהר שבנפשו קיימת עדות פיו: „לא
 בא לי בירושה מאבי“, הדמעות והנכאים
 של שירת ראשיתו שאובים מנאזות
 מורשה, ואילו העצב האלגי, החרישי
 שלו בא מלב היחיד, הבודד, אחד היתר-
 מים הגדולים, שאין לו כתובת של אחזה
 בעולם זולתי הכוכבים שבשמים:
 „ענוני, כוכבי אל, כי עצב אני“, המח-
 זיק בפלך הירושה לא נודע לו לא
 מכאוב הבדידות, לא חסון הבדידות,
 אחים יכולים גם הם להתרחק, אך
 האבות קרובים תמיד, ועליהם וממילא
 גם עלינו השלום.

לבו של ביאליק לא היה שלם מכל
 וכל עם האבות, עם ירושת האבות,
 תהיית לבבו בעמידתו לפני ארון-הספר
 לים, התרותה בשירו הקרוי בשם זה,
 אולי היא שהצמיחה את רעיון הכינוס,
 זאת חרדתו לארון-הספרים, כדרך שהי-
 תהייה על ספר שיר השירים חצבה את
 המימרא: „כל העולם אינו כדאי כיום
 שניתנה בו שיר השירים“, אולי לא רק
 משכחת-הדור בא להציל את ספרותנו
 העתיקה אלא גם מקטרוג הלב, שהשכחה
 היחה מנועה ממנו.

הזור הכיר בעיקר ואימץ לו בעיקר
 את ההמשך ולא את המרידה ולא את
 הראשית שבביאליק. בו נשקו תחומים,
 נשקו זמנים, מבחינה גדולה היה האח-
 רון למשוררי ימים עתיקים והיה ראשון
 למשוררי ימים חדשים אשר שתוריתם
 עוד לא תמה וצהריהם הרחוקים מי
 ישורם. דורו פסק: אחרון וראשון —
 אחרון עדיף, ימים יבואו אולי עתידים
 לחלוק על קודמיהם ולהורות הלכה:
 ראשון עדיף!